

**ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԻ ԴԵՊՔՈՒՄ**

Հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ պատիժ նշանակելը դատարանի գործունեության ամենաբարդ և պատասխանատու փուլերից մեկն է: Դատարանը յուրաքանչյուր քրեական գործով պատիժ նշանակելիս պարտավոր է ղեկավարվել պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքներով, այսինքն՝ այնպիսի հիմնադրույթներով, որոնք թույլ են տալիս հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ նշանակել արդարացի պատիժ: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում ընդգծել է, որ «պատիժն համարվում է արդարացի, եթե դատարանը ճիշտ է գնահատում գործի բոլոր հանգամանքները, անձին բնութագրող բոլոր տվյալները և քրեական օրենքով նախատեսված պահանջներից ելնելով՝ հանցագործության մեջ մեղավոր անձի նկատմամբ նշանակում է այնպիսի պատիժ, որն անհրաժեշտ և բավարար է այդ անձին ուղղելու և նրա կողմից նոր հանցանքի կատարումը կանխելու համար»²:

ՀՀ քր. օր.-ի 61 հոդվածի վերլուծությունը թույլ է տալիս առանձնացնելու պատժի նշանակման հետևյալ ընդհանուր սկզբունքային պահանջները. ա) պատժի նշանակումը հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սահմաններում՝ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթների հաշվառմամբ, բ) կատարված հանցագործության հանրային վտանգավորության բնույթի և աստիճանի գնահատում, գ) հանցավորի անձը բնութագրող տվյալների հաշվառում, դ) պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքների գնահատում:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը, սահմանելով պատիժ նշանակելու

¹ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. ղեկավար՝ իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուզյան:

² Տե՛ս Կ. Հարությունյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի նոյեմբերի 30-ի թիվ ՎԲ-201/07 որոշումը:

ընդհանուր սկզբունքները, որոշ դեպքերում առանձնացնում է պատժի նշանակման հատուկ կանոններ: Այսպես, ՀՀ քր. օր.-ի 10-րդ գլխում պատժի նշանակման հատուկ կանոններ են նախատեսված չավարտված հանցագործությունների, հանցանքների ու դատավճիռների համակցության և հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում: Նման դեպքերում դատարանը պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքներից բացի պարտավոր է հաշվի առնել նաև համապատասխան նորմերով նախատեսված հատուկ կանոնները:

Ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոնները և պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքները հարաբերակցվում են ինչպես մաս և ամբողջություն, և դատարանը պարտավոր է առաջնորդվել ինչպես ՀՀ քր. օր.-ի 67.1 հոդվածի կանոններով, այնպես էլ պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքներով: Մասնավորապես, համաձայն ՀՀ քր. օր.-ի 67.1 հոդվածի առաջին մասի՝ ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելիս դատարանը հաշվի է առնում.

1. նախկինում կատարված հանցագործությունների քանակը, բնույթն ու ծանրությունը

2. հանգամանքներ, որոնց ուժով նախկին պատիժը բավարար չի եղել մեղավորի ուղղման համար

3. նոր հանցագործության բնույթը, ծանրությունը և հետևանքները:

Հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոնների սահմանումը նորոյթ է ՀՀ քրեական օրենսգրքի համար: Այն նախատեսվել է «ՀՀ քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 2011 թվականի մայիսի 23-ին ընդունված ՀՀ օրենքով: Մինչև համապատասխան փոփոխությունները, հանցագործությունների ռեցիդիվը գնահատվում էր որպես պատիժն ու պատասխանատվությունը ծանրացնող հանգամանք և հանգեցնում էր դատարանի կողմից ավելի խիստ պատժի նշանակման, իսկ պատժաչափի ընտրությունն իրականացվում էր դատարանի հայեցողությամբ:

Հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոնների սահմանումը պայմանավորված է ռեցի-

դիվային հանցավորության բարձր հանրային վտանգավորությամբ: Ռեցիդիվը վկայում է ոչ միայն անձի, այլև կատարված յուրաքանչ-յուր հաջորդ հանցագործության վտանգավորության աստիճանի էական բարձրացման մասին: Հաշվի առնելով այդ հանգամանքները, կարծում ենք, արդարացված է ռեցիդիվի դեպքում պատժի նշանակման հատուկ կանոնների սահմանումը: Ենթադրվում է, որ վերոհիշյալ կանոններով օրենսդիրը նպատակ է հետապնդում բացառել չարդարացված մեղմ պատիժների, ինչպես նաև նույնանման արարք կատարած և համանման բնութագիր ունեցող անձանց նկատմամբ տարբեր պատժատեսակների ու պատժաչափերի նշանակման հնարավորությունը:

Ռեցիդիվի դեպքում պատժի նշանակման տարբերակված կարգի սահմանումն էականորեն նվազեցնում է պատիժ նշանակելիս դատարանի հայեցողության սահմանները: Ընդ որում, որքան լայն է տարբերակման ոլորտը, այնքան օրենսդրի կողմից ավելի մանրամասն են կարգավորվում պատժի նշանակման հարցերը և, բնականաբար, ավելի սահմանափակվում դատարանի հայեցողության շրջանակները, ու հակառակը¹: Թերևս արդարացված է գրականության մեջ արտահայտված այն դիրքորոշումը, որ «չափազանց լայն դատական հայեցողություն թույլատրող օրենքը նախադրյալներ է ստեղծում կամայականությունների համար և դառնում է այն խախտողների «դաշնակիցը»²:

Իհարկե խոսքը դատարանի հայեցողության լրիվ բացառման մասին չէ: Պետք է նկատի ունենալ, որ դատական հայեցողությունը դատավորի գործունեության անբաժան մասն է, և դրա լրիվ բացառումն անհնար կդարձնի պատժի ու պատասխանատվության անհատականացման և արդարության սկզբունքների իրագործումը: Առանց դատական հայեցողության անհնար է կայացնել օրինական, հիմնավորված և պատճառաբանված դատական ակտ³: Պարզապես դատարանի ընտրության ազատությունն օրենքով կանխորոշ-

¹ Տե՛ս Թ. Ա. Лесниевски-Костарева Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М., 2000թ. էջ 23:

² Տե՛ս Ս. Ա. Поляков Санкции в уголовном законодательстве: Автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук. СПб., 1996թ. էջ 10-12:

³ Տե՛ս Ա. Ն. Берг Судебное усмотрение и его пределы, автореферат, дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2008 թ.:

ված որոշակի շրջանակներով սահմանափակելու շնորհիվ դատական հայեցողությունը չի վերածվում կամայականության:

Այսպես, 67.1 հոդվածով դատարանի լիազորությունները սահմանափակվում են միայն ռեցիդիվի դեպքում նշանակվող նվազագույն պատժաչափի որոշման մասով: Վերջիններս ռեցիդիվի յուրաքանչյուր տեսակի դեպքում հստակ սահմանվում են օրենքով (հասարակ ռեցիդիվի դեպքում նվազագույն պատիժը չի կարող պակաս լինել պատժի առավելագույն ժամկետի կեսից, վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում՝ երկու երրորդից, իսկ առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում՝ երեք քառորդից):

Կոնկրետ դեպքերում պատիժը որոշելիս դատարանի կողմից հաշվի առնվող հանգամանքները նախատեսված են նույն հոդվածի առաջին մասում, որի համաձայն՝ հանցագործությունների ռեցիդիվի, վտանգավոր և առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելիս հաշվի են առնվում կատարված հանցագործությունների քանակը, բնույթը և ծանրությունը, այն հանգամանքները, որոնց հետևանքով նախկին պատիժը բավարար չի եղել մեղավորի ուղղման համար, ինչպես նաև նոր հանցագործության բնույթը, ծանրությունը և հետևանքները:

Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել 67.1 հոդվածի առաջին մասով տրված ձևակերպման մեջ առկա թերություններին: Նախ՝ սխալ է «հանցագործությունների բնույթը և ծանրությունը» հասկացությունը, պետք է լինի «հանցագործությունների բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը»: Երկրորդ՝ սխալ է «նոր հանցագործության բնույթը, ծանրությունը և հետևանքները» հասկացությունները: Բանն այն է, որ հանցագործության հետևանքները հանցագործության հանրային վտանգավորության աստիճանի հիմնական ցուցանիշն են, դրա բաղկացուցիչ մասը, ուստի սխալ է դրանք իրարից առանձնացնելը: Բացի այդ, ինչպես արդեն նշել ենք, «հանցագործության ծանրություն» հասկացության փոխարեն պետք է օգտագործել «հանցագործության հանրային վտանգավորության աստիճան» հասկացությունը¹:

Օրենսդիրը 67.1 հոդվածի առաջին մասում դատարանի կողմից պատիժ նշանակելիս հաշվի առնվող հանգամանքների թվար-

¹ Տե՛ս ՀՀ քրեական իրավունք, ընդհանուր մաս, Երևան, 2012 թ., էջ 453:

կումն իրականացրել է՝ ելնելով ռեցիդիվի հասկացության առանձնահատկություններից, այն է՝ դիտավորյալ հանցանք կատարելն այն անձի կողմից, ով դատվածություն ունի նախկինում դիտավորությամբ կատարված հանցանքի համար:

Այսպիսով, դատարանը նախ պետք է հաշվի առնի կատարված հանցագործությունների քանակը: Բնականաբար, եթե հանցագործություն է կատարում մեկից ավելի դատվածություն ունեցող անձը, պատիժը կարող է ավելի խիստ լինել (բարդ ռեցիդիվ):

Դատարանն այնուհետև պարտավոր է գնահատել նախկին և նոր կատարված հանցագործությունների բնույթն ու հանրային վտանգավորության աստիճանը: Եթե նախկինում կատարված հանցանքներն աչքի են ընկնում բարձր հանրային վտանգավորությամբ, իսկ նոր կատարվածն էլ իր վտանգավորությամբ չի գիջում վերջիններիս, բնականաբար կնշանակվի ավելի խիստ պատիժ: Սակայն որքան էլ որ բարձր լինի նախորդ հանցանքների վտանգավորությունը, դատարանը չի կարող է պատժել խստացնել պատիժը, եթե նոր կատարված հանցագործությունը ցածր հանրային վտանգավորություն ունի, չնչին վնաս է պատճառել կամ հանցավորը երկրորդական դեր է ունեցել հանցագործության կատարման մեջ:

Նախկինում և նոր կատարված հանցագործությունների բնույթն ու հանրային վտանգավորությունը հաշվի առնելու պահանջն անհրաժեշտ է նաև հանցավորի կայուն հակահասարակական դիրքորոշման, միաբնույթ հանցանքներ կատարելու նրա հակվածության (շահադիտական, բռնի, բռնի-շահադիտական և այլն) բացահայտման համար¹: Մասնավորապես, եթե անձը նախկինում կատարել է նույն հանցագործությունը կամ միաբնույթ հանցագործություններ, այսինքն՝ առկա է հատուկ ռեցիդիվ, ապա նշանակվող պատիժը ավելի խիստ պետք է լինի:

Կարծում ենք՝ 67.1 հոդվածի առաջին մասում ճիշտ կլիներ նաև նախատեսել պատիժ նշանակելիս հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները հաշվի առնելու դատարանի պարտականութե-

¹ Ст. А. И. Чучаева комментарий к уголовному кодексу РФ, Москва, 2010, էջ 212-215:

յունը: Վերոնշյալ պահանջը ոչ թե կկրկնօրինակեր պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները, այլ դատարանի ուշադրությունը կկենտրոնացներ հանցավորի անձի վրա: Ռեցիդիվն անհատի արմատավորված հակասոցիալական, սոցիալ-հոգեբանական կայուն հատկանիշների, նրա վարքագծի հանցավոր բնույթի դրսևորումն է: Հանցանք կատարած յուրաքանչյուր անձի վերաբերյալ պետք է հավաքվեն ամբողջական տեղեկություններ, հաշվի առնվեն նրանցից յուրաքանչյուրի անձնական առանձնահատկությունները, վերաբերմունքը պատժի նկատմամբ, ուղղիչ հիմնարկներում նրանց նկատմամբ իրականացված դաստիարակչական աշխատանքների բույթն ու մեթոդները, նոր հանցագործության կատարման պատճառներն ու պայմանները և այլն: Միայն վերը նշված հանգամանքները պարզելով՝ դատարանը կարող է իրականացնել պատասխանատվության ու պատժի անհատականացում և նշանակել արդարացի պատիժ, որը կբխի կատարված արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանից և հանցավորի անձը բնութագրող տվյալներից:

Հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելիս դատարանը պարտավոր է նաև բացահայտել այն հանգամանքները, որոնց ուժով նախկին պատիժը բավարար չի եղել հանցավորի ուղղման համար: Այն կարևոր նշանակություն ունի անձի կայուն հակահասարակական ձգտումների բացահայտման, ապագայում նրա հնարավոր հանցավոր վարքագծի կանխատեսման համար: Սակայն եթե այդ հանգամանքները պայմանավորված են հանցավորի հետ տարվող աշխատանքներում առկա թերություններով, պատիժ նշանակելիս չեն կարող հաշվի առնվել¹:

Կարծում ենք, որ պատժի նշանակման 67.1 հոդվածի երկրորդ մասով նախատեսված կարգն ունի լուրջ թերություններ, սակայն մինչև դրանց անդրադառնալը վերլուծենք հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու՝ տեսական գրականության մեջ, ինչպես նաև արտասահմանյան տարբեր պետությունների օրենսդրություններով նախատեսված մի շարք տարբերակներ:

¹ Տե՛ս ՀՀ քրեական իրավունք, ընդհանուր մաս, Երևան, 2012 թ., էջ 454:

Դրանք են.

1. Հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում նշանակվող պատժի նվազագույն չափի սահմանումը բացարձակ մեծություններով: Կարգավորման այս առաջարկությունն արվել է դեռևս 20-րդ դարի 80-ական թթ.-ին: Ընդ որում, նման պատիժ կարող էր նշանակվել միայն վտանգավոր և առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստ ճանաչված անձանց նկատմամբ: Մասնավորապես, վտանգավոր ռեցիդիվիստների նկատմամբ կարող էր նշանակվել երեք տարուց ոչ պակաս, իսկ առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստների նկատմամբ՝ հինգ տարուց ոչ պակաս ժամկետով ազատագրվում:

2. Հանցագործությունների ռեցիդիվը որպես պատիժն ու պատասխանատվությունը ծանրացնող հանգամանք դիտելը: Նման կարգավորում առկա էր մեր քրեական օրենսգրքում մինչև վերջերս կատարված փոփոխությունները և հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոններ սահմանելը՝ 67.1 հոդվածը քրեական օրենսգիրք ներմուծելու միջոցով: Դրա թերությունն այն է, որ ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հարցերը գտնվում են դատարանի լայն հայեցողության շրջանակներում, մինչդեռ, հաշվի առնելով այդպիսի հանցագործությունների վտանգավորության բարձր աստիճանը, ակնհայտ է դրանց դեմ ավելի խիստ մեթոդներով պայքարելու անհրաժեշտությունը:

3. Հոդվածի սանկցիայով նախատեսված պատժի առավելագույն սահմանը գերազանցող գործակցի սահմանումը: Սա նախատեսված է մի շարք արտասահմանյան պետությունների քրեական օրենսգրքերով: Դրանց վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ առկա են պատժի նշանակման վերաբերյալ երկու հիմնական մոտեցումներ. կան պետություններ, որոնց քրեական օրենսգրքերով արգելվում է դուրս գալ համապատասխան հոդվածի սանկցիայի վերին սահմաններից (Չինաստան, Շվեյցարիա և այլն) և կան այնպիսիք, որոնց քրեական օրենսգիրքը թույլատրում է անցնել վերին սահմանը, օրինակ՝ Լեհաստանում թույլատրվում է գերազանցել այն մեկ ու կես, ԱՄՆ-ում երկու անգամ և այլն¹:

¹ Стів А. А. Малиновский Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. М., 2002թ., էջ 233:

4. Հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում նշանակվող պատժի նվազագույն չափի սահմանումը՝ սանկցիայի վերին սահմանից որոշակի համամասնությամբ: Պատժի նշանակման այս կարգի դեպքում նվազագույն պատիժը խստացվում է, և դատարանն իրավունք չունի նշանակելու դրանից ցածր պատիժ: Հենց այս մեթոդն է ընտրել ՀՀ օրենսդիրը հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատժի նշանակման հարցերը կարգավորելիս:

Այսպես, ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 67.1-ի երկրորդ մասի համաձայն՝

« (...)

2. Հանցագործությունների ռեցիդիվի համար նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի կեսից:

Հանցագործությունների վտանգավոր ռեցիդիվի համար նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի երկու երրորդից:

Հանցագործությունների առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի համար նշանակված պատիժը չի կարող պակաս լինել սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված առավելագույն պատժի երեք քառորդից»:

Անհրաժեշտ է նշել, որ պատժաչափի որոշման նման կարգն այնքան էլ արդարացված չէ: Մասնավորապես, հասարակ ռեցիդիվի դեպքում բազմաթիվ հոդվածներում պատժի նվազագույն չափը ոչ միայն չի խստացվում, այլ նույնիսկ հոդվածի սանկցիայով սահմանված նվազագույն չափից մեղմ է ստացվում: Ընդ որում, այս խնդիրն առաջանում է ոչ միայն հասարակ ռեցիդիվի պարագայում: Վտանգավոր ռեցիդիվի առկայությունը նույնպես մի շարք հոդվածներում չի հանգեցնում պատժի նվազագույն չափի խստացմանը (հոդվածներ 215-ի 4-րդ մաս, 217-ի 2-րդ և 3-րդ մասեր, 222-ի 1-ին մաս և այլն), մի շարք հոդվածներում էլ սանկցիայի նվազագույն չափից պատիժը նվազ է ստացվում (հոդվածներ 131-ի 3-րդ մաս, 132-ի 3-րդ մաս, 132.2-ի 3-րդ մաս): Նման կարգավորումը խախ-

տում է քրեական իրավունքի բոլոր սկզբունքները, խարխլում օրինականության հիմքերը, պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքները, որոնց համաձայն՝ հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ նշանակվում է արդարացի պատիժ, որը որոշվում է սույն օրենսգրքի հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սահմաններում՝ հաշվի առնելով սույն օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթները: Բացի այդ, այն չի բխում նաև ռեցիդիվի նշանակությունից, ռեցիդիվային հանցավորության դեմ առավել խիստ միջոցներով պայքարելու անհրաժեշտությունից: Հանցագործությունների ռեցիդիվը բազմակիության առավել վտանգավոր տեսակն է: Ղատվածություն ունեցող անձինք տարբերվում են առաջին անգամ դատապարտվածներից իրենց բարձր հանրային վտանգավորությամբ, քանի որ նրանք արդեն իսկ ունեն հանցավոր փորձ և փաստորեն նրանց նկատմամբ պատժի նպատակները չեն իրագործվել:

Կարծում ենք, իհարկե, որ իրականում դատարանը չի նշանակի սանկցիայի նվազագույնից ցածր պատիժ, սակայն այս խնդրին պետք է տրվի օրենսդրական լուծում՝ նախատեսելով հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատժի նշանակման այնպիսի կարգ, որը կբխի ոչ միայն քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթներից, այլև հաշվի կառնի հատուկ մասի հոդվածների սանկցիաների կառուցման առանձնահատկությունները:

Հաշվի առնելով վերոնշյալ խնդրի լուծման վերաբերյալ առկա տարբեր առաջարկությունները՝ կարծում ենք՝ գերադասելի է հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում նվազագույն պատժաչափի բարձրացման հետևյալ կանոնի սահմանումը.

ա. հասարակ ռեցիդիվի դեպքում նշանակվող պատիժը չի կարող պակաս լինել քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի՝ սանկցիայով նախատեսված ամենախիստ պատժի նվազագույն չափին տվյալ պատժի նվազագույն և առավելագույն սահմանների տարբերության մեկ քառորդով ավելացված չափից:

բ. Վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում նշանակվող պատիժը չի կարող պակաս լինել քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի համա-

պատասխան հողվածի՝ սանկցիայով նախատեսված ամենախիստ պատժի նվազագույն չափին տվյալ պատժի նվազագույն և առավելագույն սահմանների տարբերության մեկ երրորդով ավելացված չափից:

գ. Առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվի դեպքում նշանակվող պատիժը չի կարող պակաս լինել քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի համապատասխան հողվածի՝ սանկցիայով նախատեսված ամենախիստ պատժի նվազագույն չափին տվյալ պատժի նվազագույն և առավելագույն սահմանների տարբերության մեկ երկրորդով ավելացված չափից:

Առաջարկվող կանոնի առավելությունն այն է, որ ավելի համակողմանիորեն է կարգավորում հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հարցերը՝ առանց ներկայումս գործող պատժի նշանակման կարգին բնորոշ թերությունների:

Հնարավոր են իրավիճակներ, երբ հանցագործությունների ռեցիդիվը զուգակցվի չավարտված հանցագործության հետ: Օրենսդիրը կարգավորել է այս հարցը՝ արգելելով չավարտված հանցագործության և ռեցիդիվի միաժամանակյա առկայության դեպքում պատիժ նշանակել չավարտված հանցագործության համար պատիժ նշանակելու կանոններով (ՀՀ քր. օր.-ի 65 հոդվածի 4.1 մաս): Այս հարցին անդրադարձել է նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանը՝ սահմանելով, որ «(...) հանցագործությունների ռեցիդիվի առկայությունը բացառում է չավարտված հանցագործության համար պատիժ նշանակելու ընդհանուր կանոնների կիրառմամբ պատիժ նշանակելը: Հանցագործությունների ռեցիդիվի առկայության դեպքում պատիժը նշանակվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67¹-րդ հոդվածի կանոններով՝ անկախ նրանից, թե հանցագործությունը, որի կատարման մեջ անձը մեղավոր է ճանաչվել, ավարտված է, թե ոչ: Այլ խոսքով՝ չավարտված հանցագործությունների համար պատիժ նշանակելու կանոնները չեն կիրառվում, եթե առկա է հանցագործությունների ռեցիդիվի որևէ տեսակ»¹:

Կարծում ենք, որ օրենսդրի վերոնշյալ դիրքորոշումն արդա-

¹ Տե՛ս Ս. Թադևոսյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԿԴ3-0006/01/12 որոշումը:

րացի չէ: Հանցագործությունների նախապատրաստության և հանցավորձի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոնների սահմանումը բխում է արդարության ու պատասխանատվության անհատականացման, մարդասիրության սկզբունքների պահանջներից: Չավարտված հանցագործություններն ավարտվածների համեմատ բնութագրվում են հանրային վտանգավորության ավելի ցածր աստիճանով, հետևաբար չեն կարող հավասար իրավական գնահատականի արժանանալ նաև հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում: Ուստի ճիշտ կլիներ չավարտված հանցագործությունների դեպքում ռեցիդիվի կանոններով պատիժ նշանակելիս հաշվի առնել ՀՀ քր. օր.-ի 65 հոդվածով սահմանված սահմանափակումները:

Քր. օր.-ի 67.1 հոդվածի երկրորդ մասի կիրառման համար որևէ բացառություն նախատեսված չէ: Հարց է առաջանում, թե կարո՞ղ է արդյոք դատարանը ռեցիդիվի դեպքում կիրառել քր. օր.-ի 64 հոդվածը: Ելնելով քրեական օրենքի տառացի մեկնաբանման սկզբունքից, ինչպես նաև այն հանգամանքից, որ 67.1 հոդվածով սահմանված նորմը հատուկ նորմ է 64 հոդվածի նկատմամբ՝ ստացվում է, որ այն չի կարող կիրառվել ռեցիդիվի դեպքում: Սակայն կարծում ենք, որ նման մոտեցումը արդարացված չէ: Այն չի բխում արդարության և պատասխանատվության անհատականացման, ինչպես նաև մարդասիրության սկզբունքների պահանջներից: Ճիշտ կլիներ ՌԴ քր. օր.-ի օրինակով նախատեսել 64 հոդվածի կիրառումը նաև ռեցիդիվի դեպքում, և բացառիկ հանգամանքների առկայության դեպքում դատարանին հնարավորություն տալ չկիրառելու 67.1 հոդվածի երկրորդ մասով սահմանված կանոնները, նշանակել հոդվածի՝ սանկցիայով նախատեսված նվազագույնից մեղմ պատիժ:

Ամփոփելով վերը նշվածը՝ կարող ենք արձանագրել, որ հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու կարգն ամրագրող ՀՀ քր. օր.-ի 67.1 հոդվածում առկա են էական թերություններ, որոնք կարող են լուրջ խոչընդոտներ առաջացնել տվյալ նորմի գործնական կիրառման ոլորտում, ուստի անհրաժեշտ է ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու նոր կարգ սահմա-

նել: Կարծում ենք, որ մեր կողմից առաջարկված լուծումները կարող են նպաստել ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու արդյունավետությանը:

Zhenya Stepanyan
PhD student of the Chair of Criminal Law, YSU

THE FEATURES OF SENTENCING IN SCOPES OF RECIDIVISM

In the article it is discussed the lack of regulating connected with the sentencing in scopes of recidivism and also the problems which it causes in the practice. As a result several legislative proposals have been made to define a new order of sentencing which derives from the necessity to struggle against the recidivism with more effective methods.

Женя Степанян
Аспирант кафедры уголовного права ЕГУ

ОСОБЕННОСТИ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ ПРИ РЕЦИДИВЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

В статье обсуждается действующий порядок назначения наказания при рецидиве преступлений, который имеет серьезные недостатки и вызывает проблемы в практике. Были изучены ряд соответствующих норм уголовного законодательства зарубежных стран. В ходе изучения было предложено установить новый порядок назначения наказания при рецидиве преступлений и бороться против рецидивной преступности более строгими средствами, способствовать повышению эффективности применения данной нормы.

Բանալի բառեր` ռեցիդիվ, պատիժ, հանցագործություն, դատարան, հոդված, օրենսգիրք, սկզբունք, անձ:

Keywords: recidivism, penalty, crime, court, article, code, principe, person.

Ключевые слова: рецидив, наказание, преступление, суд, статья, кодекс, принцип, личность.